

Vinnykova N. Issue on Transparency of Political Decisions

In the article the problems of ensuring procedural transparency policies are highlighted. Factors that mediate the correlation between transparency and legitimacy of political decisions are identified. Proved that the transparency of political decision-making can carry both positive and negative effects for their legitimacy.

Keywords: political decisions, transparency, openness, accountability, legitimacy.

УДК 32:179.6

Воляннюк О. Я.

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ: СУТНІСТЬ, РЕГІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ, РЕКОМЕНДАЦІЇ ЮНЕСКО

Аналізуються міжнародні та регіональні стратегії політики пам'яті. На прикладі європейських тенденцій міжрегіонального співробітництва у цій сфері та досвіду його запровадження розкриті основні напрямки розвитку демократичного полілогу пам'ятей у сучасному світі. Наведені рекомендації впливових міжнародних організацій у цій сфері.

Ключові слова: політика пам'яті, міжнародна політика, регіональне співробітництво, культура пам'яті, ЮНЕСКО.

Останні порушення міжнародних зобов'язань, вторгнення на територію незалежних держав засвідчують, що ціннісні орієнтири і сама система міжнародного розвитку зазнали суттєвих змін, відчутна нестабільність, орієнтаційна невизначеність сучасного світу. Відповідні порушення мають місце і у сфері історичних інтерпретацій та дискурсів, зокрема коли йдеться про втручання політичних еліт одних держав у політику пам'яті інших, агресивні спроби нав'язування оцінок подій спільного або національного минулого тощо. Так звані війни пам'ятей, боротьба за відновлення історичної справедливості – типові для сучасного світу явища, а набуття стійкості, порядку, відновлення довіри, взаємоповаги у відносинах між державами і народами, в тому числі й визнання права кожного народу на власні спогади, вбачається актуальним завданням для громадськості, політикуму та наукової спільноти. Цивілізований історичний діалог, розвинена культура й етика спільного пам'ятання і забуття минулого в наш час видаються не менш важливими, аніж робота над дійсними чи майбутніми проектами міжнародної співпраці.

Сучасна транснаціональна методологія пізнання політичного життя суспільства послуговується новими одиницями дослідження – регіональними, ідеологічними, професійними, урбанізованими, елітарними, мережевими та іншими. Сьогодні наукові та громадські проекти, присвячені меморіальній проблематиці, здебільшого носять міжнаціональний характер. Коло наукових проблем, що вирізняють зарубіжні студії пам'яті та водночас наближують їх до вітчизняного гуманітарного простору, можна окреслити таким чином: міжнародні політичні маніпуляції спогадами; взаємна кореляція світової, колективної, публічної, соціальної і спільної пам'ятей; повсякденні, біографічні і політично доцільні спогади; пам'ять транснаціональна і локальна; культурна пам'ять і спадщина світу; право на приватний спогад і терор спогадів; пам'ять і політика ідентичності; ментальні кордони націй; ретериторіалізація і простори спогадів; режими пам'яті та легітимність офіційних наративів; регіоналістика пам'яті; віртуальні спільноти пам'яті та ін. У названому полі наукових пошуків, у світлі пролонгованої популярності тематики у всьому світі суттєво збагачують сучасні студії пам'яті такі нові напрямки дослідження як «туризм пам'яті» / «меморіальний туризм» (Ф.Боперін, Х.Цебалос-Ласкурер та ін.), «образи пам'яті» та їх динаміка всередині суспільства і за його межами (Д.Вояковський, Д.Мачюліс, У.Навіцький, А.Рігні та ін.), «європейська культура пам'яті» (А.Ассман, Ж.Мінк, Дж.-В.Мюллер та ін.), «міжнародні конфлікти пам'ятей» (С.Коен, А.Міхнік, В.Розу, Ш.Требст, В.Шнирельман, М.Ферретти та ін.), «пам'ять в поліетнічних просторах» (Г.Біндер, Д.Павічевіч, Ф.Тер, М.Чакі та ін.), «пам'ять

і міграція» (М.Венкен, А.Кіцман) та ін. Проблеми пам'ятання та забуття розглядаються й через призму транзитологічних концептів, теорій перехідних політичних режимів, парадигму модернізації. Трансформація підходів до розуміння міжнародної співпраці обумовлена, насамперед, значною динамікою, мережевою системою зв'язків, мінливістю світових реалій. У наш час міжнародна політика є вже не лише преференцією держав-акторів, але суттєво розширеним набором можливостей для контактів між людьми, спільнотами і державами. Інформаційна революція, антропоцентричні й егоцентричні прагнення, пошуки оптимального шляху вирішення глобальних проблем, встановлення світового порядку на демократичних засадах, діалектика й синергетика одиничного й універсального, локального й глобального – усі ці фактори склали специфічне середовище розвитку міжнародних відносин.

Нині складно окреслити цілісні національні школи досліджень проблем політики та культури суспільної пам'яті. На межі тисячоліть значно розширилась географія студій пам'яті, зокрема й за рахунок збагачення пострадянським суспільно-політичним досвідом. Все більше науковців об'єднуються у мультидисциплінарні та міжнаціональні організації, мережі, наукові проекти, які відкриті до сучасних комунікацій, дозволяють знайти нові способи концептуалізації та вивчення пам'яті спільнот за рамками національної держави, забезпечують необхідним інструментарієм для розуміння спільної спадщини (Мережа транснаціональних студій пам'яті (*Network in Transnational Memory Studies*), Європейська мережа пам'яті і солідарності (*European Network Remembrance and Solidarity*), Міжнародний центр вивчення культурної пам'яті (*Centre for the Study of Cultural Memory*), Генеалогія меморіальних проектів (*Genealogies of Memory Project*), Мнемоніка: мережа зі студій пам'яті (*Mnemonics: Network for Memory Studies*), Ініціатива з вивчення Голокосту, геноциду та студій пам'яті (*Initiative in Holocaust, Genocide, and Memory Studies*) та багато ін.).

Розвиток фахового знання про міжнародну політику пам'яті також позначився на характері та структурі публічно-політичного життя багатьох суспільств (заснування меморіальних громадських організацій, національних інститутів пам'яті, міжнародних комісій пригадування і примирення тощо). Впевнений вибір демократичного шляху суспільно-політичного розвитку, членство у провідних міжнародних організаціях дозволяє брати активну участь у перелічених структурах, обґрунтовуючи власні візії минулого та долучаючись до світових полілогів пам'ятей. У більшості країн Центрально-Східної та Центральної Європи (Польща, Угорщина, Румунія, Болгарія, Чехія, Словаччина, Німеччина, республіки Прибалтики, Україна) створено структури, у центрі уваги яких – проблеми тоталітарного минулого, що аналізуються під кутом зору пам'яттєвих смислів. Багатозначне минуле, схожі проблеми посттоталітарного суспільно-політичного життя, реалії інформаційної війни (до змісту якої поряд з іншими долучені й історичні маркери ідентичності) актуалізують для країн центральної Європи необхідність у спільних науково-дослідних, пошукових, мистецьких, освітніх проектах, потребу в інституційній структурі, які би дозволяли вільно та неупереджено обговорювати спірні сторінки історії, розвивали б інструментарій та методологічні перспективи історичних пошуків, зближували народи та їх політичні еліти на основі спільного прочитання та розуміння уроків минулого. Науковий пошук шляхів оновлення історичного полілогу на міжнародній арені, його імплементація у реальне громадсько-політичне життя країн, народів, етносів потребує невідкладної уваги.

На міжнародній арені поширеним залишається використання спірного минулого в цілях здобуття кращої політичної позиції, перемоги на виборах, дискредитації супротивника, перерозподілу влади, зміни власного політичного статусу тощо. Вимоги «публічного покаяння», «повернення честі», «негайного встановлення історичної справедливості», «проведення люстрації» є типовими ознаками конфлікту пам'ятей, що може розвиватися на локальному, суспільному, міждержавному, міжрегіональному рівнях політичних відносин. Детальніші прикладні дослідження конфліктів пам'ятей дозволяють вирізнити їх основних акторів: організаторів, підбурювачів, співучасників, посередників, жертв тощо. Чимало подібних дослідницьких проектів з'являються у наші дні та орієнтовані на вивчення можливості спільної європейської/світової ідентичності [див. напр. 1; 2; 10; 11]. До прикладу,

Ж.Мінк називає конфлікти пам'яті «войовничими вимогами ідентичності», про які заявляють на внутрішній політичній арені та перед усім світом [4]. У таких війнах суспільну пам'ять інструменталізують, часто вдаючись до антонімічності зображення минулого у категоріях «свій» – «чужий», «жертва» – «злочинець». Сторони конфлікту вже не помічають альтернативних шляхів його розв'язання, вороже налаштовані одне проти одного, не сприймають критики.

Важливу роль у налагодженні політики пам'яті відіграють держави та міжнародні організації. Світове співтовариство стоїть першим в ієрархічній структурі групових суб'єктів політики, що підтверджує загальнолюдські цінності, відкриває демократичні перспективи розвитку. Так новітні принципи історичної освіти узгоджуються з Рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі» [8]. Значимим кроком до визнання трагічного комуністичного минулого була спеціальна резолюція «Воз'єднання розділеної Європи» Парламентської Асамблеї Організації Безпеки і Співробітництва у Європі, у якій європейська спільнота прирівняла злочини сталінізму і нацизму та закликала до засудження тоталітарних режимів на міжнародному рівні [7]. Важливу роль у розкритті злочинів XX ст. відіграла діяльність міжнародної організації «Меморіал», незалежних зарубіжних експертів тощо.

Досі актуальними залишаються питання політичної волі та міжнародної співпраці заради захисту «місць пам'яті» під час обставин непереборної сили: актів агресії, спричинених внаслідок воєнних дій, вандалізму, конфліктів щодо історико-культурних цінностей, музейних фондів; техногенних катастроф; природних катаклізмів; порушення умов зберігання тощо. Ризики і деструктивні прояви політичної, економічної та соціальної нестабільності у суспільстві нерідко створюють реальні загрози та призводять до катастрофічних втрат для національної пам'яті. Збереження пам'ятних колекцій як важливої складової загальнодержавних та загальнонаціональних цінностей в наш час усвідомлюється як глобальна проблема, до вирішення якої долучаються всі цивілізовані країни світу. Окремо варто вирізнити ініціативи у міжнародній політиці пам'яті ЮНЕСКО, що серед інших установ ООН власне і спеціалізується на співпраці своїх членів-держав у сферах освіти, науки, культури, підготовки національних кадрів, охорони пам'яток та ін., а також щороку підтверджує свою роль координатора і каталізатора залучення уваги урядів, міжнародних організацій і фондів, заохочення партнерства в реалізації меморіальних проектів. У 1992 р. ЮНЕСКО започатковує спеціальну програму «Пам'ять світу» (*Memory of the World Programme*). Така міжнародна ініціатива покликана до визнання документальної спадщини міжнародного, регіонального та національного значення, запровадження і підтримку реєстру цієї спадщини, її ідентифікацію [13]. Імпульс цього формування надійшов зі зростаючого усвідомлення жахливого стану збереження і доступу до колекцій документальної спадщини в різних частинах світу, що страждали від воєн, соціальних потрясінь, грабежів, незаконної торгівлі, гострої нестачі ресурсів.

Цілі й візії Програми Всесвітньої Пам'яті передбачають, що у світі документальна спадщина належить усім, і вона повинна бути цілком збережена, захищена, безперешкодно доступна для всіх, з належним урахуванням культурних звичаїв і практик. Місія цієї програми включає полегшення функцій збереження найпридатнішими методами, шляхом прямої практичної допомоги у поширенні інформації та консультацій, заохоченням до навчання, своєчасним залученням спонсорів до відповідних проектів. ЮНЕСКО сформувало корисну платформу для надання допомоги зі загального доступу до документальної спадщини, що включає підтримку в оцифруванні копій і каталогів, доступних в Інтернеті, а також публікацію і розповсюдження книг, компакт-дисків, DVD-дисків та інших продуктів. При цьому права приватної власності гарантуються законом. Серед цілей, що переслідують організатори – ріст поінформованості у всьому світі щодо існування і значення документальної спадщини, зокрема через розробку реєстрів Пам'яті Світу, за допомогою засобів масової інформації, рекламних та інформаційних видань і подібних засобів. Збереження і доступ, самі по собі, не тільки доповнюють один одного, але й повинні відтак

сприяти обізнаності, адже попит стимулює збереження доступу. До того ж у ЮНЕСКО вітається виготовлення копій доступу, щоб зменшити тиск на використання матеріалів, які зберігаються [12, р. 6].

Міжнародний консультативний комітет (International Advisory Committee (IAC)) вперше зібрався у Польщі в 1993 р., де виробив загальні керівні принципи, план дій, технічної і маркетингової підтримки. За допомогою національних комісій ЮНЕСКО підготувала список бібліотек, архівних фондів, національної кінематографічної спадщини, що знаходяться під загрозою зникнення. Програма охоплює документальну спадщину періоду усієї писемної історії людства – від папірусів до оцифрованих файлів. Розпочато ряд пілотних проектів з використання сучасних технологій відтворення оригінальної документальної спадщини. Зустрічі IAC відтак проводяться раз на два роки, а Комітети національної пам'яті світу створюються по всьому світі. Найбільш загальнодоступний аспект Програми – Регістр Пам'яті Світу (Memory of the World Register) – заснований 1995 р. та містить перелік документального надбання, яке відповідає критеріям світового значення. У квітні 2004 р. Виконавча рада ЮНЕСКО схвалила створення в рамках Програми Всесвітньої премії пам'яті Джікджі (*Jikji Memory of the World Prize*). Премія орієнтована на окремих осіб або установи, які зробили значний вклад у збереження і забезпечення доступності документальної спадщини; відкрита для урядів держав-членів і міжнародних неурядових організацій, що підтримують офіційні відносини з ЮНЕСКО [13].

Міжнародна політика пам'яті збагачується розробленими 5 ключовими стратегіями ЮНЕСКО для досягнення цілей Програми: 1) ідентифікація документальної спадщини, визначення її світового значення; 2) підвищення обізнаності, глобальної поінформованості про значимість документальної спадщини і необхідність збереження та забезпечення доступу до неї. 3) збереження документальної спадщини в глобальному масштабі, заохочення нових і підтримка вже існуючих проектів, пов'язаних зі спадщиною; 4) режим розширення доступу; 5) стратегія структури, статусу та відносин на національному, регіональному та міжнародному рівнях [12, р. 10-11]. Ця стратегія не передбачає ані попередніх оцінок значимості тієї чи іншої спадщини, ані кінцевого, остаточного переліку будь-якого із реєстрів, виходячи з того, вони можуть продовжувати розвиватися з плином часу. Особлива увага приділяється регіонам, де документальна спадщина знаходиться під загрозою чи низьким є усвідомлення її значущості. Запропоновано використовувати нові технології для розширення доступу до документального спадку і в якості прямої відповіді на запити дослідників та інших користувачів, і у вигляді публікацій чи інших продуктів, заснованих на базах існуючих даних та файлів. Розмаїття пам'ятей реєстрів світу спрямоване на постійне збільшення трафіку (що генерується як на національному та регіональному рівнях, так і централізовано), активні відносини з недержавними організаціями та національними комісіями, виховання та поширення загальнолюдських орієнтирів цивілізованого взаємозбагачення за допомогою електронних комунікацій.

Рекомендації ЮНЕСКО щодо збереження пам'яті світу, доступу до технологій, документальної спадщини в цифрову епоху, виходять передовсім з того, що спадщина в архівах, бібліотеках та музеях складає основну частину пам'яті народів світу і відображає власне різноманітність цих народів, їх мов і культур. Всесвітнє документальне надбання розглядається як документована колективна пам'ять світу, його культурне багатство, результат творчості різних людей і їх спільнот упродовж багатьох століть, що не обов'язково погоджується з нинішніми суспільно-політичними реаліями, але свідчить про еволюцію думок, ідей, досягнень тощо, від бездержавних етнічних меншин до окремих культур, що перетинають сучасні кордони держав. Питання про збереження цієї спадщини є причиною занепокоєння не лише для спеціалістів, але й інших зацікавлених суспільно-політичних акторів у світлі високих ризиків втрати важливих джерел інформації. Професійні групи закликали ЮНЕСКО розробити нормативний акт, щоб забезпечити основу для захисту всесвітньої документальної спадщини, у тому числі й у цифровій формі. У Звіті Генеральної конференції 37-ї сесії, яка відбулася у Парижі 5-20 листопада 2013 р., йдеться про те, що такий

захист може бути ефективно досягнутим шляхом стратегічної політики, що сприяла б зміцненню національних законодавчих рамок та реалізації в державах-членах. Прийнято до уваги особливості розробки інструменту, що заклав би правову основу для захисту документальної спадщини [14]. Тож всевітня спадщина в інтересах усіх цивілізованих суб'єктів політики є загальним надбанням, що має оберігатися найновітнішими методами, бути постійно доступною, а головне – значимою, цінною, усвідомленою.

За умов демократизації та глобалізації суспільного життя держава вже не може домінувати у просторі творення політичної свідомості, загалом, та суспільної пам'яті, зокрема. Проте вона також не може бути витіснена на периферію простору політики пам'яті, особливо, коли у ньому ведуться напруженні війни, конфлікти пам'ятей, здійснюється зовнішньополітичний тиск на їх переформатування. Як слушно зауважив У.Унгюр, міжнародна політика увічнення пам'яті залежить не стільки від етичних міркувань, скільки від стратегічних інтересів [5, с. 38]. Нерідко взаємна політика і культура пам'яті піддається певній ревізії, переглядається з огляду на сьогоденні проблеми та перспективи регіонального та міжнародного розвитку. Прикладами провадження міждержавної політики пам'яті можуть слугувати багатоетапні науково-історичні дискусії, спільні семінари політиків і громадськості з відкритого обговорення подій минулого та спростовання вкорінених стереотипів; міждержавне підручникотворення, розробка рекомендацій для вчителів, журналістів, публічних осіб стосовно культури історичних інтерпретацій тощо. Чи не найбільш затребуваними у міжнародній царині політики пам'яті вважаємо мистецтво підтримки цивілізованого діалогу між її суб'єктами, відкритість до публічної критики, вміння вести перемовини, дотримання «діалогічної етики», спрямованої на взаєморозуміння та повагу до попередніх, теперішніх і прийдешніх поколінь.

Отже, передумови нової національної, регіональної та міжнародної політики пригадування містяться у пропозиціях ряду найвизначніших акторів світової політики та передусім стосуються своєрідного «перезавантаження» на принципах, миролюбності, рівноправності, демократії, суворого дотримання прав людини, міжнародної безпеки, поваги суверенітету держав, їх права на власний шлях розвитку, проголошених ООН. Ці принципи розділяють і підтримують не тільки країни стійкої демократії, а й більшість пострадянських держав. Важливе місце в утвердженні спільної культури та етики пам'яті на засадах демократизму та гуманізму належить регіональній співпраці. Пошук адекватних ідейних, ціннісних основ для такого співробітництва повинен враховувати соціокультурне, цивілізаційне різноманіття, уникати односторонньої ідеологізації, орієнтуватися на забезпечення міжнародної солідарності, базових соціальних, економічних, політичних, громадянських прав, захист культурно-історичної спадщини.

Спільною ознакою численних політичних практик комеморацій для пострадянських країн є різної успішності спроби націоналізації спільного минулого, модифікація радянських міфів про втрати і перемоги, колабораціонізм чи підпілля, героїзм і зрадництво тощо, наближення їх до очікувань і потреб власних суспільств. Політика пам'яті у таких країнах характеризується паралельними процесами націє- і державотворення. Дослідники звертають увагу і на значення перехідного правосуддя (transitional justice), до якого після тривалого періоду панування комуністичних режимів нерідко вдаються Країни Центральної та Східної Європи на шляху побудови демократичного відкритого суспільства. Мета такого правосуддя – у відновленні справедливості, притягненні до відповідальності за злочини та насильство, здійснені колишніми комуністичними режимами, забезпеченні правосуддя та досягненні примирення. Польща, Литва, Латвія, Естонія, Чехія, Угорщина, Грузія зі здобуттям самостійності визнали комуністичні режими злочинними, а також запровадили відповідальність за пропаганду їхніх ідей. Революція гідності, окупація Криму, російська агресія повернули питання про декомунізацію на порядок денний й в Україні [див. дет. 6; 9]. Втім тимчасове, за визначенням, й досить часто декларативне за сутністю, транзитивне правосуддя, а також практики люстрації та зведення рахунків з комуністичним минулим мають спільну спрямованість, але неоднакову динаміку у різних країнах, на що існує ряд

причин. Очевидно, лише формальні спроби у цій сфері можуть робити колишні комуністичні еліти, що залишаються при владі.

У перспективах подальшої світової глобалізації, у процесі зміцнення зв'язків між найвіддаленішими куточками планети, поширення єдиних, спільних для всього людства технологій, культури, ідей, у процесі зростання вселюдських інтересів у всіх сферах життя актуалізується феномен пам'яті світу. Категорія «пам'ять світу» також цілком виправдана у світлі розвитку сучасного соціально-гуманітарного знання. Вивчення суспільства, що раніше ототожнювалось з нацією-державою, тепер поступається аналізу соціально-політичних мереж, глобального суспільства, прикордонних зон, міжсуспільних впливів. Сучасні дослідники (Т.Ашурі, С.Лефран, А.Моль, Л.Неймайер та інші) розробляють складні, але дуже цікаві, багатогранні поняття «пам'ять Європи», «транснаціональна пам'ять», «консенсусна пам'ять», «культурна та нематеріальна спадщина людства», «глобальна пам'ять», «пам'ять космополітична» тощо. Схожі за змістом питання розглядає Г.Коньшина, яка доводить, що нові типи фіксації, відтворення й трансляції інформації (Інтернет, голографія, супутникове телебачення) сприяють появі нового типу соціальної пам'яті – глобальної соціальної пам'яті, що становить основу нового наукового напрямку в соціальній мнемології [3]. Однак часто ці ж дослідники визнають відносність та метафоричність подібних формулювань. Так, розмірковуючи над проблемами творення офіційної європейської пам'яті, бельгійській дослідниці В.Розу доводиться констатувати, що поняття «пам'ять Європи» є скоріше політичним проектом, а не соціологічною реалією, а завдання інтеграції пам'яті стикається з проблемою розбіжностей у національному прочитанні минулого, коли йдеться про пережитий досвід [2, с. 220-230]. Разом із залученням до наукового обігу поняття «світова пам'ять» актуалізується цілком політична за характером проблема відбору загальнолюдських цінностей: Хто саме та за яким принципом буде визначати найвагоміші для збереження у людській свідомості цивілізаційні здобутки? Яке ідеологічне забарвлення вони нестимуть? Чи будуть саме вони актуальними у складно передбачуваному майбутньому? Не зважаючи на це, такі поняття ставлять перед політологом ряд нових завдань по врахуванню зовнішніх, глобальних факторів на формування суспільної пам'яті.

Міжнародна політика передбачає добросусідські та взаємовигідні відносини у різних сферах суспільного життя – економічній, соціальній, культурній, освітній та ін. Міжнародна співпраця значною мірою залежить від усталених традицій, попереднього досвіду співробітництва, поширених взаємних цивілізаційних чи національних стереотипів, міфів тощо. Водночас локальні історичні цивілізації складають розмаїття політичних систем, різні політичні культури, численні пам'яті, кожна з яких має свою специфіку. Політикам, дипломатам, громадським активістам, науковцям, експертам, освітянам, бізнес-елітам, пересічним громадянам на шляху міжнародного порозуміння у галузі політики пам'яті доводиться мати справу зі спогадами різних рівнів, різних поколінь, емоційних та ідеологічних навантажень. Регіональні відмінності пригадування виявляються у спогадах глорифікованих та демонізованих, переможних і переможених, репресованих й імперських, травматичних і ностальгійних, масових та елітарних. Сьогодні важливим є вироблення ефективних механізмів розв'язання суперечок минулого, розвитку конструктивного діалогу і співробітництва, утвердження особливої ролі культури і етики пам'яті як фактора ціннісного зближення країн, регіонів і цивілізацій.

Використана література:

1. «Войны памяти?»: Взаимосвязь школьных учебников и конфликтов в Центральной Азии, на Южном Кавказе и в Молдавии в постсоветский период / Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung Braunschweig, 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.amudarya.net/fileadmin/_amudarya/bs/konf.pdf

2. Європа та її болісні минавшини / Авт.-упоряд. Ж. Мінк і Л. Неймайер у співпраці з П. Боннар; [Пер. з фр. С. Марічева]. – К.: Ніка-Центр, 2009. – 272с.

3. Коньшина Г.Є. Трансформація соціальної пам'яті в інформаційному суспільстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03. «Соціальна філософія та філософія історії» / Г.Є. Коньшина. – Харків, 2007. – 17 с.

4. Мінк Ж. Геополітика, примирення та ігри з минулим: на шляху до нової пояснювальної парадигми колективної пам'яті / Ж. Мінк // Україна модерна. – 2009. – № 4 (15). – С. 63 – 77.

5. Науковець перед з'явою пам'яті: [Матеріали форуму на тему «Геополітика, примирення та пам'ять»] // Україна модерна. – 2009. – № 4 (15). – С. 9 – 52.

6. Огієнко В. Європейські практики пам'яті і правової оцінки діяльності комуністичних режимів / Віталій Огієнко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/evropejski-praktiki-pam-yati-i-pravovoi-otsinki-diyalnosti-komunistichnikh-rezhimiv-skhidna-i-t>

7. Резолюция воссоединения разделенной Европы: поощрения прав человека и гражданских свобод в регионе ОБСЕ в XXI веке // Вильнюсская декларация Парламентской Ассамблеи ОБСЕ и резолюции восемнадцатой ежегодной сессии. Вильнюс, 29 июня-3 июля 2009 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oscepa.org/images/stories/RUS_Dec.pdf

8. Рекомендація Рес (2001) 15 Комітету міністрів Ради Європи «Про викладання історії у XXI столітті в Європі», ухвалено Комітетом міністрів на 771-му засіданні заступників міністрів від 31 жовтня 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_86/pg_gfcaxj.htm.

9. Рябенко С. Чи відповідає декомунізація України європейській практиці / Сергій Рябенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://society.lb.ua/life/2015/04/21/302433_chi_vidpovidaie_dekomunizatsiya_ukraini.htm

10. Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past / Ed. by Jan-Werner Müller. – Cambridge, 2002. – 288 p.

11. Memory, Conflict and New Media: Web Wars in Post-Socialist States / Ed. by E. Rutten, J. Fedor, V. Zvereva. – Routledge, 2013 – 288 p.

12. Memory of the World: General Guidelines (Revised edition 2002) / prepared by Ray Edmondson. – Paris: UNESCO, 2002. – 72 p.

13. UNESCO Memory of the World Programme. Official website. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/homepage/>

14. 37th session of the General Conference "Preliminary study of the technical, financial and legal aspects relating to the desirability of a standard-setting instrument on preservation and access to documentary heritage" (37 C/Resolution 53) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002261/226162e.pdf>

Воляннюк О. Я. *Международная политика памяти: сущность, региональные тенденции, рекомендации ЮНЕСКО*

Анализируются международные и региональные стратегии политики памяти. На примере европейских тенденций межрегионального сотрудничества в этой сфере и опыта реализации раскрыты основные направления развития демократического полилога памяти в современном мире. Приведенные рекомендации влиятельных международных организаций в этой сфере.

Ключевые слова: политика памяти, международная политика, региональное сотрудничество, культура памяти, ЮНЕСКО.

Volianyuk O. *International Politics of Memory: Nature, Regional Trends and UNESCO Recommendations*

The international and regional strategies of the memory politics are analyzes. On the example of European trends of regional cooperation in this area and experience of its implementation the

basic directions of democratic dialogue of memories in the modern world are generalizes. The recommendations by international organizations in this field are analyzes.

Keywords: Politics of Memory, International Politics, Regional Cooperation, Culture of Memory, UNESCO.

УДК 141.7:32.001

Гарбадин А. С.

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕФІНІЦІЮВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Доведено, що політична свідомість як форма відношення індивіда до політики, не виникає сама по собі. Політико-соціальний дискурс, у межах якого перебуває індивід, водночас і породжує і здійснює мислення як процес, трансформуючись у політичну свідомість. Показано, що політична свідомість визначатиме організацію життєдіяльності індивіда у політичному вимірі буття, з допомогою тих засобів та механізмів, що легітимно прийняті у конкретному суспільстві, конкретній формі політико-соціальних відносин. З'ясовано, що проблема дефініціювання політичної свідомості не стільки у пошуку вияву механізмів відтворення інформації та її оброблення, не стільки у вияві факторів впливу на ці процеси (що можуть суттєво різнитись – від впливу соціально вагомих суб'єктів впливу на індивіда до цілеспрямованої діяльності ЗМІ), а у проблемі вільної можливості до творчості.

Ключові слова: політична свідомість, дискурс, суб'єкт, комунікація, творчість.

Дане дослідження продиктоване необхідністю з'ясування питання, що ж слід вважати основою формування та функціонування політичної свідомості. Теза про те, що особливості психіки, свідомості, відповідно і політичної свідомості продиктовані специфікою суспільних форм культури, моделей політико-соціальної активності можна вважати цілком резонним. Проте, тут одразу ж виникає ряд зауважень.

Важливо одразу ж зауважити, що відповіддю на поставлені запитання не може бути принцип співвідношення психіки та фізіології, оскільки змістова складова знання відображає не те, що відбувається у мозку. «Думка – не замикання нервових центрів, не сплески на екрані електроенцефалографії. Вона завжди про щось. Порівнювати, співвідносити психічні факти тому можна тільки з тим, що вони відображають, з самим об'єктивним світом. Співвідношення мислення і буття, відображення і того, що відображається – ось що хвилює філософів, коли вони визначають зміст такої філософської категорії, як свідомість» [1]. Аналогічна ситуація і щодо пояснення політичної свідомості, оскільки особливості пояснення та виразу свого ставлення до політичного, особливості власного тлумачення політичних аспектів функціонування суспільства у різних суб'єктів може бути різною, незважаючи на схожу модель функціонування фізіологічної складової.

«Спроби ж розглядати психічне як певний стан нервової системи поряд із станами чисто фізіологічними анітрохи не вдаліше прямого і відвертого їх ототожнення» [1]. Таким чином, порівняння, ототожнення, протиставлення та визначення параметрів співвідношення психічного та фізіологічного фактору у контексті з'ясування природи свідомості, політичної свідомості зокрема, видається не надто вдалим варіантом. Можна вивчати фізіологічні процеси, однак при цьому змістова їх складова дослідженою якраз і не буде. Весь досвід, образи та почуття, відчуття та переживання визначають переживання дійсного моменту індивідом – збережений у пам'яті останнього зовнішній світ реагує на нові враження. Для прикладу – середньостатистичний суб'єкт політичних відносин на рівні політико-соціальних взаємодій, при усвідомленні тих подій, що відбуваються, приймає якусь означену позицію, якимось чином визначає їх позитивний чи негативний зміст стосовно себе та соціуму (у власному розумінні мети його функціонування). Для прикладу, факт укладання чи не укладання договорів стосовно інтеграції суспільства у певне культурно-економічне співтовариство може викликати і суб'єктів, фізіологічно приблизно схожих, соціально також,